teits-theorie (misschien moet ik zeggen: zijn ze zóó vooringenomen, of zóó bang voor het prijsgeven van lievelingsdenkbeelden van..... enkele decenniën, en voor het verstoren eener niet geheel „verdiende" rust) dat prof. Dijk maar nauwelijks een paar zinnetjes als bovenstaande heeft te schrijven, of overigens gemoedelijke en beste broeders nemen 't aanstonds in de kerkbode over.

Laat ik deze broeders-overnemers in gemoede mogen waarschuwen: als de jeugd straks hun leiding gaat wantrouwen, is dat mijn schuld niet, doch die van henzelf. 't Is de tijd niet, om elkaar maar klakkeloos na te schrijven, en aan het eenvoudige volk voor te zetten, wat ons het gemakkelijkst is, en dan van hetgeen er tegen over gesteld wordt, geen nota te nemen. Het leven gaat verder; en het is geen stelletje losbollen, maar vaak de kern van onze jonge stormtroepen, die hoe langer hoe attenter wordt, als kerkbodes doorgeven wat niet verantwoord is, omdat het nu eenmaal strookt met hetgeen de redacteur van een vertrouwd voorganger of vriend op blind gezag heeft aangenomen. Men moet de zaak der calvinistische reformatie geen schade toebrengen. Dat het gevaar daartoe aanwezig is, zal niemand ontkennen, die, nadat hij kennis genomen heeft van bovenstaande door ons afgewezen beweringen, óók nog eens naleest Calvijn's Vera ecclesiae reformandae ratio, zoo iets dus als Calvijn's „Tractaat van de Reformatie der Kerken". Daar vraagt hij: „Hoe onbeschaamd is dat nu toch eigenlijk, den naam der kerk zelf te gebruiken, om de kerk zelf te onderdrukken? (VII, 611). Die zóó handelen (Rome), die usurpeeren den kerknaam (612): zij eigenen hem zich maar toe. Als zij op Cyprianus zich beroepen, die van één episcopaat spreekt, waarvan dan de bisschoppen elk voor zich een deel onder zich hebben (de bekende slagzin, dien men onophoudelijk bij de vaderen aantreft), dan beroepen de roomschen zich ten onrechte op hem. Want Christus is de groote ééne Bisschop, en de roomschen hebben Hem door den paus vervangen. En zijn dus schismatiek! (617). Ze zijn allemaal schismatiek (633).

*

Evenwel, we zijn er nog niet. Prof. Dijk heeft ook geconstateerd, dat volgens Calvijn het verbond Gods in het pausdom nog aanwezig is.

Hij betoogt dit op grond van Calvijn's „bekend advies aan John Knox, den hervormer van Schotland".

Wij moeten dus ook dit geval eens van nabij bezien.

K. S.

---

1) Hinc fit igitur, ut Deus illos prostituat in summam ignominiam.

2) Quae est illa catholica ecclesia? si papa cogat synodum seclebunt quidem illic mitrati: sed quorsum? ut quod libuerit rabulis illis, quibus mandatur disputandi officium, decernant. Ergo videmus in papatu sic omnia hodie esse confusa, ut tamen haec horribilis dissipatio nihil differat a veteri (38, 558).

3) et que par ce moyen ils soyent retranchez de l'Eglise de Dieu.

4) c'est un monstre que ce que les Papistes appellent Eglise, car il n'y a point de chef, d'autant que Jesus Christ n'a point sa preeminence dessus, et mesme qu'il n'y a nulle part ni portion (51, 436).

5) Nous voions les Papistes qui se glorifient du nom de l'Eglise.... quand ils parlent de l'Eglise c'est autant comme s'ils parloient d'un corps sans chef (42, 158).

6) Sic loquuntur papistae. Sed interea non reputant matrem suam.... fuisse reiectam, quia.... (42, 226).

7) Et quant à leur eglise (qu'ils appellant leur mere) c'est une synagogue de Satan, laquelle a dechassé et banni Iesus Christ de soy (54, 278).

8) Voila donc Iesus Christ qu est totallement reietté et banni de cette sinagogue infernale du Pape et des siens, et toutesfois à pleine bouche ils se glorifieront estre l'Eglise (42, 158).

9) et leur semble que pour leurs belles mines ils doivent estre reputés l'Eglise. Or nous avons ici un passage qui est totalement contre eux.... (42, 158).

10) Quum ergo tam impudenter papistae arripiant ecclesiae titulum, quia multi sunt numero, non mirum est si propheta...

11) ....il ne nous faut pas beaucoup estonner, quand à pleine bouche ils se vantent de leur mere saincte Eglise, et qu' ils nous appellent schismatiques.... Car au contraire, il est facile de monstrer qu' ils n'ont rien en eux qui appartienne à l'autborite sacree de l'Eglise (46, 340/1).

12) Hinc statuere promptum est, quam frivola sit papistarum iactantia, dum inflatis buccis secure detonant ecclesiae nomen: quum tamen totam apostolorum doctrinam foedissime corruperint.... Proinde, quam facile est papistis obtendere ecclesiae titulum, tam nobis promptum erit stultam eorum arrogantiam refellere (48, 57/8).

13) Hinc etiam notandum est quae vera sit ecclesia Dei, quae scilicet legislatorem ipsum ac regem agnoscit. Qua fronte igitur papistae audent iactare ecclesiam Dei, quum... (36, 576).

14) ....fastuose iactant se esse ecclesiam.... quum ergo autore Deo spernere liceat eiusmodi sermones, non est cur hodie papistae nos deiiciant, quum plenis buccis detonant nomen ecclesiae et autoritatem apostolicam (40, 70).

15) Clarius hoc cernitur in papatu.

16) Haec tria poterant specioso colore obiicere contra Ieremiam. Neque enim negari poterat, quin essent legitimi sacerdotes quoad vocationem, deinde quin esset illic ecclesia. Iam seniores, qui coniuncti erant sacerdotibus, etiam merito iactabant suam dignitatem. Postremo nunquam caruit populus ille suis prophetis. Videmus ergo ut obtenderint contra Dei prophetam speciosos praetextus, et quibus poterant non magno negotio fallere omnes simplices. Si fiat comparatio, certe tota colluvies papalis non potest simili iure idem praetexere, sed Iudaeis longe est inferior. Nam quum dicunt se repraesentare ecclesiam, *de eo disputandum est:* et tandem venire cogentur ad illud principium, *ut definiamus quid sit ecclesia.* Iam ubi constiterit *quid sit ecclesia*, iterum quaeretur, an sint *legitimi* episcopi et praesules. *Neque enim vocatio eorum fundata est in verbo Dei: quia omnes sunt schismatici*, et hoc etiam constat ex eorum canonibus, quia hodie nulla viget canonica electio apud eos. Ergo sequitur, cessasse illam vocationem, de qua am stolide et arroganter superbiunt (38, 310).

LITERATUUR EN KUNST

Naar aanleiding van een gedicht van Da Costa.

The just mean lies in obedience, which both waits for the signal to start, and obeys it when given.
***

HET PAARD.

Het krijgspaard, in wiens aâm de roode dampen [snuiven
Van d'opgezwollen moed, die hem de borst [vervult,
Doet met zijn ijz'ren hoef den grond rondom [hem stuiven,
Daar 't uit te breken poogt in prikkelend [ongeduld!
Met vaste hand en knie bedwingt hem zijn [berijder,
Totdat de schelle klank der krijgstrompetten [stijgt!
Maar 't teeken wordt gehoord! nu viert de [forsche strijder
De teugels van het dier, dat naar de ontmoeting [hijgt!
Het voert zijn meester, als op vleugels, ter [viktorie,
Springt tegen kogels in, en over lijken heen;
En, door gehoorzaamheid deelachtig aan de [glorie,
Is 't oorlogshafte ros met zijn berijder één! —
Mijn God, mijn ziel verlangt voor U ten strijd [te spoeden!
Maar gaat die zucht te ver, ô! tem mijn ongeduld!
Het klemmen van Uw toom zal mij de hoop [doen voeden,
Dat Ge in den dag des strijds mijn Ruiter wezen [zult![1])

Als we dit gedicht goed zullen verstaan en waardeeren, hebben we, globaal uitgedrukt, op drie dingen onze aandacht te richten.

Allereerst op den zin, die in het laatste viertal verzen tot uitdrukking komt; dan op het beeld van het paard en zijn berijder, waarin die zin plastisch gestalte aanneemt; eindelijk op den taalvorm die beeld en zin in scherpe contouren voor ons concretiseert.

Wanneer we het zoo stellen, gaan we welbewust in tegen de opvattingen van den aestheticus en filosoof Benedetto Croce, wiens werken in den laatsten tijd geen geringen opgang maakten. Hier te lande werd hij vooral bekend door zijn „Breviario di Estetica", dat in een geautoriseerde vertaling van voornamen stijl het publiek werd aangeboden.[2]) Zijn definitie van de kunst als intuitie veroordeelt alle toetsen van een kunstwerk aan de normen der moraal: „daar zij (de kunst) niet geboren wordt door het werk van den wil, onttrekt zij zich evenzoo aan iedere moreele onderscheiding, niet omdat haar een privilege van vrijstelling verleend wordt, maar eenvoudig omdat de moreele onderscheiding geen kans ziet zich op haar toe te passen. Een artistieke afbeelding zal een moreel lofwaardige of afkeurenswaardige handeling nabootsen; maar die afbeelding, als afbeelding, is moreel noch prijzens- noch afkeurenswaardig".

Het is niet noodig lang bij deze opvatting te vertoeven, laat staan haar te bestrijden. Voor den geloovige veroordeelt zij zichzelf.

Meer spant dit onze aandacht, dat Croce evenzoo iedere onderscheiding tusschen inhoud en vorm, gedachte en uitdrukking, zin en beeld onmogelijk acht. Eigenlijk spreekt dit vanzelf na de woorden die we zooeven van hem lazen. Zooals ook de z.g.n. „Tachtigers" te onzent het één zoowel als het ander staande hielden. Immers zou men op eenigerlei wijze gedachte en uitdrukking der gedachte kunnen onderscheiden, dan viel de eerste onmiddellijk onder de zedelijke beoordeeling (om slechts deze te noemen) en was het uit met de gevorderde autonomie der kunst.

Wij hebben vroeger al eens uiteengezet, dat, en waarom, we geen bewonderaars zijn van de termen „vorm" en „inhoud", zoolang men n.l. niet duidelijk aangeeft, wat onder die woorden te verstaan zij.[3])

Toch is een onderscheiding tusschen gedachte of strekking van een gedicht — we keeren tot ons onderwerp terug — en de wijze waarop die gedachte tot uitdrukking wordt gebracht eenvoudig onmisbaar voor een Schriftuurlijke litteratuurbeschouwing.

„Als men een gedicht zijn maat, zijn rhytme en zijn woorden ontneemt, blijft niet, zooals sommigen denken, aan gene zijde de dichterlijke gedachte over: er blijft niets over." Deze stelling van Croce is voor ons onaannemelijk naar haar strekking. Maar er ligt waarheid in wat hij onmiddellijk hierop laat volgen: „Het gedicht wordt geboren als die woorden, dat rhytme en die maat". We bedoelen dan ook allerminst deze caricatuur van het dichterschap te geven, dat de dichter voor zijn ideeën zou gaan zoeken naar een passende omhulling, een fraai bewerkt statiegewaad. Integendeel: het zal veelal als een eenheid in zijn geest geboren worden. Doch van het recht en de verplichting te onderscheiden wat aldus ongescheiden tot aanzijn kwam doet dit niet het minste af. Het is mogelijk den zin van een gedicht in andere bewoordingen over te brengen zonder hem geweld aan te doen. Ontneem Da Costa's gedicht zijn rhytme en rijmklank, dan is het als gedicht opgeheven, maar de zin kan behouden blijven, als wijn die (om een beeld van den Heiland aan te wenden) in een anderen lederen zak wordt overgegoten.

Het uitlichten van den zin uit een gedicht mag dus nooit meer zijn dan een middel om dieper in den geest van het gedicht zelf door te dringen. Het is niet het scheiden van het appetijtelijk vruchtvleesch en de schil, waarbij terloops de schoonheid der laatste wordt opgemerkt, maar een onderscheiden dat, in het gunstige geval, voert tot een genieten van de ééne, ongedeelde schoonheid.

* * *

We noemden drie factoren die voor afzonderlijke beschouwing in aanmerking kwamen.

De zin spreekt voor zichzelf. Het is moeilijk niet onder den indruk te komen van Da Costa's verlangen mee te mogen strijden in de oorlogen des Heeren en van zijn gewilligheid te wachten op het in geloof te verbeiden sein. Zoo spreekt een door den Heiligen Geest bezielde.

Evenmin staan we lang stil bij de compositie van ons lied: men heeft al gezien, dat het eerste viertal verzen den strijdlust weergeeft die siddert in het ongeduldige paard; het tweede den ruiter teekent, in bedwang en teugelvieren zijn dier volkomen meester; het derde hen als een levende tweeëenheid doet triomfeeren; terwijl de laatste vier het verlangen van den dichter, de kern van het gedicht, onder woorden brengen.

Ook houden we ons ditmaal niet op met een beschouwing van het fraaie rhytme, van de woordkeuze en wat verder in den taalvorm onze bewondering verdient.

We letten op het zeer stoute beeld. Op zichzelf behoeft het geen toelichting. Men critiseere vooral niet, dat het niet opgaat, zooals dat genoemd wordt. Zelfs niet onder vergoelijkende verwijzing naar de spreuk, dat iedere vergelijking mank gaat. Want het ligt in den aard der beeldspraak analogieën te geven en analogie is iets anders dan identiteit. Gods veelkleurige wijsheid, naar het teekenend woord der Schrift[4]), bewijst zich ook in den onuitputtelijken rijkdom der schepping, die niet in herhalingen vervalt.

Een opmerking in dezen trant, dat het toch niet de mensch is die den Opperstrijder draagt, maar omgekeerd, zou dan ook alle bestaansrecht missen.

Onwillekeurig vraagt men zich echter af, hoe de dichter tot juist dit beeld kwam. Onder den titel schreef hij een anoniem citaat af, dat het juiste midden ziet in gehoorzaamheid die zoowel wacht op het sein tot vertrek als gehoorzaamt, zoodra dit sein is gegeven.

Het laat zich zeer zeker denken, dat deze woorden (waarvan het verband me onbekend is) het krachtig gekleurde beeld in Da Costa hebben opgeroepen.

Er is evenwel een op het eerste gezicht gelijksoortig beeld te vinden bij Vergilius, een Romeinsch dichter uit den tijd van Augustus, wiens verzen Da Costa stellig niet onbekend zijn gebleven.

In het zesde boek van diens epos de Aeneis, ontvangt de held Aeneas een toekomstopenbaring in orakeltaal uit den mond der Sibylle die door den zienergod Phoebus Apollo wordt overheerscht.

Maar nog niet door de godd'lijke macht [overweldigd van Phoebus,
Raast de ontzettende zienster in 't hol en beproeft [uit haar boezem
Weder den god te verslaan: doch deze [beteugelt te sterker
't Woeste gemoed en den razenden
Mond, dien hij temt met zijn breidel.[5])

Hier, als m.m. bij Da Costa, de godheid een breidelend berijder, de profetes het onstuimige paard. Maar hier eindigt dan ook de overeenkomst.

Dit paard verlangt niet zijn meester in den strijd te dienen, maar, als het dier uit den twee en dertigsten Psalm, moet het door zijn eigenaar worden gedresseerd, getemd.

Hier komt nog iets bij: Vergilius ziet, blijkens het verband de verhouding van godheid en dienares in erotisch licht, de bezieling als bevruchting.

De parallel blijkt tamelijk wel negatief: de Christelijke dichter-profeet zeer gewillig op den dag van Gods heirkracht, de heidensche zieneres haars ondanks overweldigd. Profetie en extase.

Calvijn leidt onze gedachten in een andere richting. In zijn „Institutie" (II 4, 1) merkt hij op: „Augustinus vergelijkt ergens den menschelijken wil met een paard dat wacht op het sein van zijn berijder, God en den duivel met berijders". „Indien God, zoo zegt hij, hem berijdt, bestuurt

---

1) Kompl. Dichtw., Haarlem, 1862, II, pag. 140 vlg.

2) De vertaling is van Hudig (Arnhem, 1926); de citaten op blz. 34 en 77.

3) Zie „De Reformatie" van 27 Aug. en 3 Sept. 1937.

4) Efeze 3:10.

5) Naar de metrische vertaling van Dr J. L. Chaillet, Amsterdam, 1901.